

BARONIET

- Baroniet ligger i Rosendal i Kvinnherad kommune.
- Baroniet ble opprettet i 1678 av kong Christian 5 og slottet sto ferdig i 1665. Er i dag et museum.
- I 1658/59 giftet Karen Mowat (1630 Tysnes – 1675), den gangen Norges rikeste arving, seg med soldat og senere offiser Ludvig Rosenkrantz (1628 Odenese, Danmark-1685 Christiansand), en stolt, men fattig, dansk adelsmann. Før bryllupet hadde Ludvig en gjeld på cirka 20000 riksdaler og noe utenom. Aksel, far til Karen, tilbudte da Ludvig å betale hans gjeld. Men det som var utenom måtte han betale selv.
- Karen arvet nesten alt etter sine foreldre da hennes 2 brødre var døde. Men hun hadde en halvbror, Anders, som nok også arvet litt. Som bryllupsgave fikk de setegården Hatteberg i Kvinnherad, og her bygde de sitt slott. Man begynte på det i 1660/61 og det sto ferdig i 1665. Men de bodde først en periode på Hovland i Tysnes hos hennes foreldre. På gården Hatteberg sto det tidligere flere laftete trebygninger og kan hende at Karen og Ludvig også bodde i en av disse før man bygde slottet av stein og mørtel. Kan hende at noen av trebygningene ble revet før man bygde slottet.
- En av grunnene til at det ble bygd av stein og mørtel var at adel i Danmark ikke bodde i trehus og det måtte også skille seg ut fra bebyggelsen i Rosendal. Han hadde ikke så mye penger. Men brukte det han hadde for å få slottet så stort som mulig.
- Første etasje på slottet var opprinnelig bygget for tjenerne. Her var det kjøkken, borgstue, forrådsjeller, matboder, ullrom, snekkerverksted og fogden sitt rom. Under baronitiden var det et eget rettsdistrikt her og folk ble dømt her, hvis de skulle straffes for et eller annet. Annen etasje var bolig for herskapet. Dagligværelsene og den lille sal lå i vestfløyen. Disse rommene lå over kjøkkenet i første etasje og kunne dermed nyte seg av varmen fra første etasje. I tillegg var det mer sol på vestsiden. Ludvig sitt kammer og personlige rom lå i sørfløyen, mens østfløyen var viet til fest og prakt. Her lå den store sal og Statkolderkammeret. På noen av kaminene i andre etasje er det støpt inn årstallene 1662 og 1665. Renaissancehagen, som i dag er fylt med roser, ble trolig opparbeidet kort tid etter at hovedbygget var ferdig oppreist. Ludvig fikk også anlagt en hage dam i hagen.
- Selv om slottet og godset var for små til å få status som baroni, fikk Rosenkrantz sin tittel i 1678 med en betingelse: Bare sønner skulle arve tittelen. Karen var død da Ludvig fikk tittelen baron. Men hun ble likevel utnevnt til baronesse selv om hun var død. I 1676, et år etter Karens død, ble Ludvig nevnt som den nest rikeste i Norge.
- Da Karen døde etter et opphold i Kristiania giftet Ludvig seg på nytt med tyske lady Clara Catharina von Stockhausen. De fikk ikke barn sammen. De bodde på den gamle kongsgården i Stavanger.
- Ettersom tre av de fire sønner av Ludvig Rosenkrantz og Karen døde i krig, fikk den yngste, Aksel Rosenkrantz (1670-1723), Rosendal som arv. Aksel fikk baroniet inn i en sterk periode der hele gjelden ble innfridd, innløste også en del

av allodialgodset, innkjøpte flere gårder, satte Kvinnherad kirke i stand og forbedret hovedbygningen på Rosendal.

- Aksel ble gift 1708/09 med prestedatteren Anne Christine Jensdatter Gjødese (1669-1750) fra Stavanger. Ukjent hvor hun døde. Men hun flyttet til Stavanger etter at Aksel døde og tok en del av møblene med seg. Fikk beholde tittelen Baronesse til sin død. Deres to døtre døde som små og godset falt til Kongen.
- Aksel hadde 5 søstre og en av dem var Sophie Amalie. Hun styrte baroniet i flere år for sin bror og ble gift med Iver de Coucheron, som var oberstløytnant og i familie med kommandanten på Bergenhus festning i Bergen. Aksel sin søster Justine Cathrine arvet gårdene etter Aksel som hun igjen avsto til søsteren stesønn Jørgen Otto Coucheron mot en livrente på 50 riksdaler. Hun døde ugift. 2 andre søstre av Aksel døde som barn. Kongen overtok selve baroniet og eiendommen.
- Statsholder Ditlef Vibe kjøpte slottet uten at han bodde der. Da han døde i 1731 arvet slekten Lerche det. Vincens Lerche kjøpte baroniet av familien sin omkring 1735. Hans sønn Christian Lerche (1692–1757) arvet det i 1742.
- Slottet og eiendommen ble i 1745 overtatt av biskop Edvard Londemann af Rosencrone (1680–1749) fra Island og Danmark etter at Christian Lerche solgte det. Christian var i slekt med Anna Christine Nyegaard (1711–43) som var andre kone til Edvard. Edvard fikk gjort om slottet og Rosendal om til stamhus i 1749. De hadde to barn sammen.
- Sønnen, statsminister og greve Marcus Gerhard Rosencrone (1738–1811), arvet slottet og eiendommen. Gift med Agnete Hielmstjerne fra Danmark. Fikk det omgjort til baroni igjen i 1779. Kravet var at det kun ble holdt innenfor slekten og i denne perioden ble noen av rommene på slottet endret. Parken ble nå også hovedsakelig opparbeidet. Marcus og Agnete bodde hovedsakelig i Bergen og kanskje ble de gravlagt her. Hadde nok ikke barn.
- Ved Marcus død 1811 gikk baroniet i arv til søstersønnen Christian Henrik Hoff, som fra 1812 ble lensbaron Hoff-Rosencrone. Han hadde med seg en stor samling bøker og kjøpte flere. Baroniet fikk da sitt store bibliotek og noen av rommene ble endret. Hele slottet ble restaurert. Gift med Karen Henriette Fleischer og de fikk 5 barn. På grunn av en lov som kom omkring år 1821 angående norsk adels rettigheter, ble de tre døtrene, som ble født før 1821 utnevnt til baronesser, mens de to guttene, som ble født etter år 1821, kun vanlige norske borgere. Dermed ble Christian den siste norske baronen.
- Da Christian døde omkring år 1837 mistet baroniet alle sine rettigheter og privilegier. Staten overtok kontrollen av Rosendal og også av kirkene, som hadde hørt til baroniet før år 1837. Men mye tyder på at selve Kvinnherad kirke fortsatt ble liggende under baroniet.
- Ved baronens død 1837 arvet Marcus Gerhard Hoff-Rosencrone (1823–1896) Rosendal som igjen var blitt stamhus. Navnet Rosencrone ble endret til Rosenkrone. Han var ugift og bodde på slottet med sine søstre Agnete Marie og Sophie Cecilia. Ingen av dem var gift.
- Broren Hermann Reinhold (1829–1900) som overtok eiendommen som Rosenkroneslektens siste. Han var også ugift. Alle de fire søskene ble gravlagt i en familiegrav ved Kvinnherad kirke.

- Edwardine (-1901), som var søsteren til de 4, arvet slottet og gav det videre til sønnen sin Hans Christian Hansson Weis (1850-1916). Han flyttet til slottet i 1902 og endret navnet sitt til Christian Weis Hoff Rosenkrone og var gift med Dagmar Røhmer (-før 1916). Edward, bror av Hans, arvet slottet. Omkring år 1917 ble det installert toalett og bad i slottet og omkring år 1923 ble lagt inn strøm. Hver sommer kom søstrene til Edward opp til Rosendal for å bo hos broren sin. Det var Anna og Maja Wise. Edward var ungkar og bodde alene om vinterne på Baroniet.
- Etter Edwards død overtok hans søster Clara Wise baroniet. Hun var eldre en Anna og Maja, og derfor hadde hun krav på å arve baroniet. De tre søstrene bodde på baroniet en kort stund før Clara bestemte seg for å gi baroniet til universitetet i Oslo. Ved hjelp av en lov fra omkring år 1927 ble baroniet omgjort til fri eiendom og dermed kunne hun gi det til universitetet via et gavebrev.
- I 1923 ble Rosendal stamhus fredet av Riksantikvaren.
- I 1927 ble stamhuset opphevet etter lov av 4. juli 1927 og godset ble gitt i testamentarisk gave til Det Kongelige Frederiks Universitet av stamhusbesitter Edv. Weis og «Fru professorinde» Clara Gædeken f. Weis. Av fideikommisskapitalen opprettet Clara Gædeken Den Weis-Rosenkroneske Stiftelse. Jordegodset har blitt solgt og en del av kapitalen er blitt brukt til å bygge studentboliger på Sogn studentby i Oslo. Den Weis-Rosenkroneske Stiftelse har i dag eieransvar for slottet, parken, hagen og den tilhørende «avlsgård».
- Slottet er preget av ulike stilepoker siden forskjellige eiere har satt sitt preg på rom og saler. I dag er slottet bevart som et hjem, slik det var da de siste eierne forlot slottet i 1927. Bygningen har tre fløyer som danner en slottsgård. Portalen inn til borggården er preget av tidens dekorative stil, bruskbarokk. Portalen er kronet med Mowatts og Rosenkrantz' våpenskjold og inskripsjonen: «W.B. Ludwich Rosenkranz Fr: Karren: Movath». I frisen under står dateringen 1665 og valgspråket: «Melius mori in libertate quam vivere in servitute» – Bedre å dø i frihet enn å leve i trelldom. Den merkverdige sirkelformete trappeoppgang rundt en eikestamme danner husets sentrum.
- Stattholderkammeret i andre etasje er slottets best bevarte rom fra 1600-tallet. Veggene har fotpanel med malt akantusdekor og vegger kledd med et fransk tekstiltapet fra 1660-årene. Rommet preges ellers av en stor, åpen sandsteinskamin dekorert med våpenskjold og dateringen 1665. I kammerset står også Axel Rosenkrantz rikt utskårne himmelseng fra slutten 1600-tallet. Spisesalen huser noe av det eldste «Meissenerporselen» og «Kongelig Dansk stråmønsterporselen» som finnes i Norge. Den Gule Sal ble innredet på 1820-tallet i empirestil. Mahognimøblementet med intarsia ble utført i 1825 av Abraham Bøe, en ledende møbelsnekker fra Bergen. Dekorasjonsmaler Johan G. Müller og kunstmaler J. F. L. Dreier fikk også store oppgaver i forbindelse med ominnredningen. Den Røde Sal ble innredet i 1856 og er smykket med norske landskapsmalerier fra nasjonalromantikken (bl.a. I.C. Dahl, Muller, Hans Gude og Anders Askevold). Det pompeianske værelset ble trolig innredet i forbindelse med kronprins Carls besøk i 1856. Værelset har dekor og møbler i pompeiansk stil og gipsrelieffer av billedhugger Bertel Thorvaldsen.

- I den nasjonalromantiske epoken av norsk malerihistorie (fra sirka 1830-årene framover) var det mange norske malere som var gjester på Baroniet, og som malte der. Bl.a. Anders Askevold, og Marcus Grønvold, som bl.a. malte den sirkelformede trappeoppgangen i husets sentrum.
- På vestsiden av slottet finnes den 300 år gamle hagen, med et vell av roser plassert i et sirkelformet labyrintmønster. Hagen kan dateres til rundt 1660 og er landets eldste bevarte renessansehage. Plantene til hagen ble importert fra Tyskland i 1666-1667 og fremover.
- I 1850-årene ble den høye, hvite renessanseemuren revet for å åpne utsynet og hagen mot naturen omkring. Etter tidens stil og ideal ble det anlagt en romantisk landskapspark med mange stier, benker med utsikt over fjell og fjord, samt en eventyrstue med gresskledd tak. Alt ble harmonisk integrert i naturen omkring, som også på en måte blir en del av hele ensemblet med Baroniet og dens hage, midt mellom fjellene Melderskin og Malmangernuten, og mellom Hattebergfossen og Hardangerfjorden.
- På bakgrunn av planer om å etablere en vei på tvers av Baronihagen ble området rundt slottet midlertidig fredet av Riksantikvaren i 2000. I 2003 ble hagen kåret til Årets grønne park av Norske anleggsgartnere.